

ครุยนาค : การอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญา
ผ้าทอนาหมื่นศรี จังหวัดตรัง

KRUI NAK: CONSERVATION AND DEVELOPMENT OF
NA MUEN SI WEAVING WISDOM, TRANG PROVINCE

ณรงค์ ชูจันทร์¹, สุธิรา ชัยรักษา เงินถาวร² และสุดาวรรณ มีบัว³
Narong Choochan^{1*}, Suthira Chairaksa²
and Sudawan Meebua³

Received date: April 29, 2024

Revised date: October 18, 2024

Accepted date: October 18, 2024

-
- ¹ นักศึกษาระดับมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการศิลปะและวัฒนธรรมสร้างสรรค์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
- ² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาการจัดการวัฒนธรรมเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
- ³ อาจารย์ ดร., สาขาวิชาการจัดการวัฒนธรรมเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
- * Corresponding author, E-mail: naraong.choochan@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทและประวัติความเป็นมาของชุดครุยนาควในตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง เพื่ออนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาผ้าทอนาหมื่นศรี ตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาพบว่า ผ้าทอนาหมื่นศรีเป็นมรดกทางภูมิปัญญาของชาวตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง ที่มีการสืบทอดกันมาเป็นเวลานานจากรุ่นสู่รุ่นรวมเวลานับร้อยปี การทอผ้านาหมื่นศรีเริ่มต้นจากการที่ยายนางได้รื้อฟื้นภูมิปัญญาการทอผ้าและเกิดการรวมตัวเป็นกลุ่มชาวบ้าน และในส่วนของครุยนาควที่ปรากฏในพื้นที่ตำบลนาหมื่นศรี พบในพิธีอุปสมบทหมู่ โดยมีลักษณะเป็นแบบเรียบง่าย มีการทอผ้าเตรียมไว้เพื่อเป็นผ้าห่มและผ้าเบี่ยง ผ้าห่มที่ปรากฏ ได้แก่ ผ้าทอที่มีลวดลายและไม่มีลวดลาย ด้านบนจะมีผ้าเบี่ยง ซึ่งมีลักษณะการพาดจากไหล่ซ้ายมากลัดไว้ที่เอวด้านขวา บนศีรษะมีการสวมมงกุฎศีรษะโทนสีขาวทอง นอกจากนี้ในการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาผ้าทอนาหมื่นศรีได้ออกแบบและสร้างสรรค์ผ้าทอในรูปแบบของชุดครุยนาคว โดยใช้กลุ่มสีไทยโทน ทั้งนี้ลายผ้าที่ใช้ทอเป็นลายดั้งเดิม ได้แก่ ลายแก้วชิงดวง ลายลูกแก้ว ลายลูกแก้วฝูง ลายท้ายมังกร และลายที่ปรับปรุงขึ้นใหม่ ได้แก่ ลายมังกรกลีผล ลายดอกพุดตาน และลายเกล็ดแก้วพญานาค

คำสำคัญ : ครุยนาคว, ผ้าทอนาหมื่นศรี, การอนุรักษ์และพัฒนา, ภูมิปัญญา

Abstract

This article aimed to investigate the context and history of the ordination gown (Naga) in Na Muen Si Subdistrict, Na Yong District, Trang Province in order to preserve and enhance the expertise of Na Muen Si woven fabric. The qualitative research design was used in the study. The research results revealed that Na Muen Si woven fabric is one of the intellectual heritage of the people of Na Muen Si Subdistrict, Na Yong District, Trang Province, which has been passed down for a long time from generation to generation, hundreds of years. The weaving of Na Muen Si cloth began when “Yai Nang” revived the wisdom of weaving and formed groups of villagers, as for the ordination gown (Naga) that appears in Na Muen Si Subdistrict, found in the group ordination ceremony. It has a simple design and has fabric prepared to be used as a sarong and a breast cloth. The cloth that appears includes patterned and non-patterned woven fabrics. The top has a breast cloth that runs from the left shoulder to the right waist. There is an auspicious headpiece in white and gold tones on the head. In addition, to preserve and develop the wisdom of woven cloth, Na Muen Si has designed and created woven cloth in the form of an ordination gown using Thai-tone colors. The fabric pattern used for weaving is the original pattern, the Kaew Ching

Duang pattern, the Luk Kaew pattern, the Luk Kaew Foong pattern, the Tai Mangkood pattern, and the newly improved patterns include the Makkaliphon pattern, the Pudtan flower pattern, and the Naga glass scale pattern.

Keywords: Naga ordination dress, Na Muen Si woven cloth, Conservation and Development, The Wisdom

1. บทนำ

ครุยนาค เป็นเสื้ออย่างหนึ่งที่ใช้สวมหรือคลุมสำหรับผู้ที่จะเข้าพิธีอุปสมบท ซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์สำคัญในการเปลี่ยนสถานภาพจากสิ่งหนึ่งเป็นสิ่งหนึ่ง นั่นหมายถึงการเปลี่ยนสถานะจากคนปกติเป็นนาค เพื่อเปลี่ยนเป็นสมณเพศ จากการศึกษาข้อมูลและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ไม่ปรากฏข้อมูลว่ามีการเริ่มใช้ครุยสำหรับนาคตั้งแต่สมัยใด แต่ทั้งนี้สันนิษฐานได้ว่าธรรมเนียมการสวมชุดครุยของผู้ที่จะเข้าพิธีอุปสมบทนั้น อาจจะมีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยเริ่มจากการใช้สวมเข้าพิธีอุปสมบทสำหรับเจ้านายหรือขุนนาง เมื่อกาลเวลาล่วงผ่านเลยมาหลายยุคสมัย ชุดครุยนาคก็ได้ถูกนำใช้สวมใส่กันอย่างแพร่หลายในการพิธีอุปสมบท แต่ก็มีรายละเอียดความประณีตของชุดที่แตกต่างกันไป การแต่งชุดครุยนาคจะต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 5 อย่าง ได้แก่ 1) มงคลสำหรับสวมศีรษะ 2) เครื่องประดับ เช่น เข็มขัด สังกวาลย์ สร้อย เป็นต้น 3) เสื้อสำหรับใส่ไว้ข้างในครุย 4) ผ้าสำหรับนุ่งเป็นผ้าถุง 5) ครุย ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันชาวบ้านทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ

ไทยได้มีการสร้างสรรค์ชุดครุยมากขึ้นเพื่อใช้สวมใส่ในวันอุปสมบท โดยจะมีความแตกต่างกันไปตามฐานานุกรมของผู้อุปสมบท ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างหนึ่งที่ถูกนำมาใช้ในการสร้างสรรค์ครุย คือ ภูมิปัญญาการทอผ้า

ภูมิปัญญาการทอผ้าถือเป็นวัฒนธรรมที่มีร่วมกันของมวลมนุษยชาติ มีลักษณะและความแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมและสังคมของภูมิภาคและชนชาตินั้น ๆ วัฒนธรรมการทอผ้าของแต่ละพื้นที่เกิดจากปรากฏการณ์การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม โดยเป็นการแพร่จากที่หนึ่งไปสู่อีกที่หนึ่งผ่านการติดต่อแลกเปลี่ยนค้าขาย โดยในอดีตประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งในอุษาคเนย์ที่มีการแลกเปลี่ยนค้าขายกับต่างชาติ เช่น อินเดีย จีน เปอร์เซีย เป็นต้น จึงไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าวัฒนธรรมการทอผ้านี้เป็นวัฒนธรรมที่ได้รับการเผยแพร่จากชนชาติต่าง ๆ เหล่านั้น แต่ก็ด้วยภูมิปัญญาอันชาญฉลาดของบรรพบุรุษไทยที่ได้พยายามเรียนรู้จนกระทั่งตกผลึกองค์ความรู้จึงนำมาสู่การพัฒนาภูมิปัญญา ต่อยอด และสร้างสรรค์ จนกลายเป็นผ้าทอที่มีเอกลักษณ์ของชาติไทยถึงปัจจุบัน ผ้าทอในประเทศไทยจึงเป็นพื้นผ้าที่มีความงดงามเฉพาะตัว มีความหลากหลายและแตกต่างกันไปตามภูมิรู้และภูมิปัญญาของกลุ่มชนในแต่ละภูมิภาค โดยมีธรรมชาติสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการออกแบบสร้างสรรค์ ภูมิปัญญาการทอผ้า ทั้งนี้ ผ้าทอสามารถแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ตามภูมิภาค ได้แก่ 1) ผ้าทอภาคอีสาน 2) ผ้าทอภาคเหนือ 3) ผ้าทอภาคกลาง และ 4) ผ้าทอภาคใต้

ผ้าทอภาคใต้ เป็นผ้าทอที่มีความงดงาม มีความหลากหลายและมีเอกลักษณ์ ไม่แพ้ผ้าทอของภูมิภาคอื่นในประเทศไทย สันนิษฐานว่า

บรรพบุรุษทางภาคใต้อาจได้รับวัฒนธรรมการทอผ้าจากอินเดีย เปอเซียร์ และชนชาติอื่น ๆ ที่ล่องเรือมาทำการค้าขายในพื้นที่ฝั่งอ่าวไทย เช่น จังหวัด สงขลา และฝั่งอันดามัน เช่น จังหวัดตรัง จังหวัดกระบี่ เป็นต้น จากนั้นจึง นำมาพัฒนาต่อยอดจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ผ้าทอภาคใต้นั้นจะมี ทั้งประเภทผ้าไหม ผ้าฝ้าย ผ้าย้าย และผ้าย้ายปนไหม โดยลักษณะผ้าทอของ แต่ละพื้นที่นั้นจะมีมรดกและแตกต่างกันไป ผ้าทอที่มีชื่อในภาคใต้มียูหลายที่ ด้วยกัน เช่น ผ้าทอพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผ้ายกเมืองนคร จังหวัดนครศรีธรรมราช ผ้าทอเกาะยอ จังหวัดสงขลา ผ้าแอแจ๊ะ ผ้าการรา ตีฆอ ของจังหวัดชายแดนใต้ และผ้าทอนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง (สถาบันทักษิณคดีศึกษา, ม.ป.ป.)

ผ้าทอนาหมื่นศรี ตำบลนาหมื่นศรี จัดเป็นมรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรม (Intangible Culture Heritage) ที่สำคัญ มีประวัติการสืบทอด มานานกว่า 200 ปี การถือกำเนิดขึ้นของผ้าทอในพื้นที่แผ่นดินชายฝั่งทะเล ตะวันตกนั้น เป็นลักษณะของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion) นฤพนธ์ ดัวงวิเศษ ได้กล่าวถึงลักษณะของการแพร่กระจาย ทางวัฒนธรรมว่า “การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion) หมายถึง การกระจายตัวของแบบแผนทางวัฒนธรรมจากพื้นที่หนึ่งไปยังพื้นที่อื่น เช่น ภาษา การแต่งกาย ศาสนา เทคโนโลยี วัตถุสิ่งของ เครื่องมือเครื่องใช้ หรือความคิดความเชื่อ” (นฤพนธ์ ดัวงวิเศษ, 2558) สอดคล้องกับการบอก เล่าถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของผ้าทอนาหมื่นศรีของศูนย์สารสนเทศ หม่อนไหมและประชาสัมพันธ์ กรมหม่อนไหม ว่า “ต่อมาเมื่อเข้าสู่สมัยความ รุ่งเรืองของอาณาจักรโบราณในภาคใต้ เช่น ตามพรลิงค์ ศรีวิชัย แม่น้ำตรัง

เป็นหนึ่งในเส้นทางข้ามคาบสมุทรของผู้คนจากอินเดีย อาหรับ ตลอดจนยุโรป แสดงให้เห็นว่าท่าเรือเมืองตรังเป็นประตูทางผ่านศาสนา การค้าและการทูตจากต่างแดนตั้งแต่เริ่มอาณาจักรโบราณในภาคใต้” (ศูนย์สารสนเทศหม่อนไหมและประชาสัมพันธ์ กรมหม่อนไหม, 2565) จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า พื้นที่จังหวัดตรังเป็นพื้นที่ที่ตั้งอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันตกพื้นที่แถบนี้มีความเจริญรุ่งเรืองและความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมเนื่องจากแม่น้ำตรังเป็นเส้นทางในการเดินทางข้ามคาบสมุทรของชาวต่างชาติวัฒนธรรมต่าง ๆ รวมถึงวัฒนธรรมการทอผ้า อาจได้รับอิทธิพลมาจากประเทศต่าง ๆ ที่เข้ามายังดินแดนประเทศฝั่งตะวันตก เกิดการผสมผสานกับวัฒนธรรมเดิมในพื้นที่ตลอดช่วงเวลาหลายร้อยปี จนกลายเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน

ปัจจุบันชาวบ้านนาหมื่นศรีที่ประกอบอาชีพทอผ้า ได้รวมตัวกันและเกิดเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี เพื่อผลิตและจำหน่ายผ้าทอที่มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ของนาหมื่นศรี ได้แก่ ลายมรดก ลายลูกแก้ว ลายดาวล้อมเดือน ลายดอกจัน เป็นต้น (อารอบ เรื่องสังข์, 2565) สามารถสร้างมูลค่าและรายได้ให้ให้กับครอบครัวและชุมชน นอกจากนี้วิถีชีวิตของชาวบ้านนาหมื่นศรีตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันยังคงมีความผูกพันกับผ้าทอตลอดมา และผ้าทอนั้นก็เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตคนหนึ่งคนตั้งแต่เกิดจนตาย โดยจะเรียกกันว่า ผืนผ้า 3 ช่วงแห่งชีวิต คือ ช่วงที่ 1 ผ้าย้อม (ช่วงแต่งงาน) ช่วงที่ 2 ผ้ายาตรา (ช่วงบวช) ช่วงที่ 3 ผ้ายาตรา (เตรียมยาตราโลงศพตัวเองและสามี) ซึ่งเห็นได้ว่าผ้าทอนาหมื่นศรีนั้นมีความข้องเกี่ยวกับประเพณีในวิถีชีวิตและพิธีกรรมทางศาสนา ตลอดจนมีอิทธิพลกับการใช้ชีวิตของชาวบ้านชุมชนนา

หมิ่นศรีเป็นอย่างมาก จากวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่สืบทอดผ่านผืนผ้าของชาวบ้านตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง อารอบ เรื่องสังข์ (2566) ได้กล่าวว่า คนนาหมิ่นศรีนับตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษจะให้ความสำคัญกับเรื่องพิธีกรรมและศาสนาเป็นอย่างมาก เพราะเป็นเรื่องของบุญกุศล โดยเฉพาะงานบุญอุปสมบทคนเฒ่า คนแก่ พ่อแม่ จะทอผ้าพาดให้แก่บุตรหลานเพื่อใช้ในพิธีอุปสมบท เพราะมีความเชื่อว่าเป็นการสร้างบุญกุศลใหญ่และได้ร่วมอนุโมทนาบุญ

ในการเข้าพิธีอุปสมบทของชายไทยตามประเพณี ก่อนจะเข้าพิธีอุปสมบทเป็นพระและครองผ้ากาสาวพัสตร์ ผู้อุปสมบทจะต้องแสดงตนเป็นนาคถือศีล และนุ่งขาวห่มขาวตามคติความเชื่อทางพุทธศาสนา ก่อน ครั้นเมื่อถึงวันเข้าพิธีอุปสมบท ผู้เป็นนาคจะนิยมนุ่งกายโดยการสวมเสื้อขาว นุ่งผ้าถุง มีเครื่องประดับเล็กน้อยตามฐานานุกรม สวมมงคลบนศีรษะ และสวมเสื้อครุยนาค

ในยุคที่วัฒนธรรมไทยเป็นที่นิยมและสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้ การทอผ้านาหมิ่นศรีกลับประสบปัญหาขาดการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาที่มีอยู่ให้แก่บุคคลรุ่นหลัง เนื่องจากผู้ผลิตส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุขาดผู้สืบทอดและขาดการพัฒนาตลาดลายรูปแบบใหม่ที่ทันสมัยและความคิดสร้างสรรค์ในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้า อีกทั้งสถานการณ์ทางสังคมปัจจุบันที่ผ้าทอนาหมิ่นศรีจะต้องเผชิญกับสถานะการแข่งขันของธุรกิจแฟชั่นเครื่องนุ่งห่ม คนยุคปัจจุบันส่วนหนึ่งยังคงให้ความสำคัญกับเครื่องนุ่งห่มของชาวต่างชาติตามกระแสนิยมที่เข้ามามีบทบาทในสังคมไทย ด้วยความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วส่งผลกระทบต่ออาชีพทอผ้าและกระทบต่อการอนุรักษ์สืบสานการทอผ้าพื้นเมืองของตำบลนาหมื่นศรี ปัจจัย

นี้ถือเป็นภัยคุกคามอย่างหนึ่งจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เกิดและส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชน (อารอบ เรื่องสังข์, 2565)

จากความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงตระหนักและเล็งเห็นถึงความสำคัญของภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองซึ่งถือเป็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประจำถิ่นที่ควรค่าแก่การศึกษา อีกทั้งยังเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาภูมิปัญญาของคนไทยเพื่อนำมาสู่การสร้างรายได้ให้กับชุมชน โดยในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะมุ่งเน้นศึกษาบริบททั่วไปของชุดครุยนาจากผ้าทอนาหมื่นศรีและมุ่งเน้นการอนุรักษ์และพัฒนาชุดครุยนาจากผ้าทอนาหมื่นศรี เพื่อให้คงอยู่ควบคู่กับการธำรงพระพุทธศาสนาและธำรงไว้ซึ่งภูมิปัญญาที่อยู่คู่กับจังหวัดตรังมานานให้คู่ควรกับคำว่า “ผ้าทอนาหมื่นศรีของดีเมืองตรัง”

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาบริบทและประวัติความเป็นมาของชุดครุยนา ในตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

2.2 เพื่ออนุรักษ์และพัฒนาชุดครุยนา ตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

3. แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิด

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction theory) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความคิด ประสพการณ์ และพฤติกรรมอันมีส่วนต่อสังคม โดยมนุษย์นั้นจะสร้าง

ความสัมพันธ์ผ่านระบบสัญลักษณ์ (Symbol) แต่ทั้งนี้สัญลักษณ์นั้นมิได้หมายถึงเพียงแค่วัตถุหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ เท่านั้น แต่อาจรวมถึงการกระทำจากวัตถุและเหตุการณ์นั้น ๆ ด้วยกระบวนการทางทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์จะเริ่มต้นด้วยความคิดเรื่องการกระทำระหว่างกัน (Interactionism) และสัญลักษณ์ (Symbol) ซึ่งเป็นหัวใจแล้วจึงขยายออกไปถึงมนุษย์แต่ละคน ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคมและสภาพของสังคมมนุษย์ ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีประเภทจุลภาค เนื่องจากให้ความสำคัญต่อมนุษย์แต่ละคน ทฤษฎีนี้มีส่วนช่วยให้ความรู้เกี่ยวกับมนุษย์ (จิตใจตัวตน หรืออัตตา บุคลิกภาพ) และสังคมครบถ้วนสมบูรณ์มากขึ้น

จากการศึกษาบทความเรื่องทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์กับการอธิบายปรากฏการณ์สังคมจากมุมมองตัวแสดงของรุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข (2556) ได้กล่าวไว้ว่า ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ เป็นหนึ่งในทฤษฎีทางสังคมวิทยาที่พยายามอธิบายปรากฏการณ์สังคมด้วยมุมมองที่ให้ความสำคัญกับตัวแสดง ในฐานะเงื่อนไขที่มีอิทธิพลกำหนด ลักษณะประการสำคัญของทฤษฎีนี้คือ สัญลักษณ์ ตัวแสดงที่มีความกระตือรือร้น การมีปฏิสัมพันธ์และการมีอยู่จริงของปฏิสัมพันธ์ นั้นหมายความว่า ทฤษฎีนี้เชื่อว่าสังคมหรือโครงสร้างสังคม เกิดจากการที่มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กันปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นทำให้มนุษย์ร่วมกันสร้างสัญลักษณ์ขึ้นมา (รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข, 2556) นอกจากนี้ ยังสามารถกล่าวได้ว่า ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์จะมุ่งเน้นการตีความและการให้ความหมายของสังคม สิ่งเหล่านี้จะแสดงออกทางพฤติกรรมและการตีความ โดยจะมีส่วนในการช่วยสร้างสังคมและอัตลักษณ์

ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์สามารถนำมาใช้กับการดำเนินการวิจัยเรื่อง ครุยนาค: การอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาผ้าทอนาหมื่นศรี จังหวัดตรัง ในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอให้มีความสร้างสรรค์มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการพัฒนาสร้างสรรค์ลวดลายของผ้าทอ ด้วยการใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ออกแบบและกำหนดขึ้นเพื่อทำหน้าที่อธิบายเรื่องราว ปรากฏการณ์ สภาพแวดล้อมทางสังคม ตลอดจนวิถีชีวิต ประเพณี และคติความเชื่อของชุมชนนาหมื่นศรี

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ครุยนาค : การอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาผ้าทอนาหมื่นศรี จังหวัดตรัง ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้ทฤษฎีทางสังคมวิทยา ทฤษฎีทางมานุษยวิทยา และใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมมาเป็นแนวทางในการศึกษารวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปผลการวิจัย อีกทั้งใช้ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์เพื่อสร้างสรรค์ผลงานชุดครุยนาค

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลสัมภาษณ์โดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและแบบไม่มีโครงสร้าง โดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการทอผ้านาหมื่นศรีและชุมชนนาหมื่นศรี โดยเลือกแบบเจาะจงสามารถแบ่งกลุ่มตัวอย่างได้เป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คัดเลือกจากบุคคลที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ตำบลนาหมื่นศรี บุคคลผู้ที่มีสถานะเป็นผู้สืบทอด และบุคคลที่เป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาการทอผ้านาหมื่นศรี จังหวัดตรัง มีประสบการณ์ในการทอผ้าและเป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

เป็นเวลามากกว่า 5 ปี จำนวน 15 คน 2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง ประกอบด้วย บุคคล 3 กลุ่ม ได้แก่ นักวิชาการ พระสงฆ์ และผู้ใช้งาน โดยคัดเลือกจาก นักวิชาการ พระสงฆ์ หรือบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญ มีความรู้ทางด้านผ้าทอ ด้านวัฒนธรรมการทอผ้า และด้านชุดครุยนาค จากนั้นนำข้อมูลเอกสาร หลักฐานและข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาแยกตามประเด็นเนื้อหา จากนั้น จึงทำการตรวจสอบแบบสามเส้า วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล ตรวจสอบ ความถูกต้องและความครบถ้วนของข้อมูลโดยละเอียดก่อนเข้าสู่กระบวนการวิจัย และสรุปผลการวิจัยโดยใช้การพรรณนาวิเคราะห์ ให้เห็นภาพรวมของข้อมูล และความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูล

5. สรุปผลการวิจัย

5.1 จากการศึกษาบริบทและประวัติความเป็นมาของชุดครุยนาค ในตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง พบว่าภูมิปัญญาการทอผ้า ของชาวบ้านตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง มีการสืบทอดกันมา เป็นเวลานานจากรุ่นสู่รุ่นรวมเวลานับร้อยปี หลักฐานลายลักษณ์อักษร ที่พอจะสืบค้นได้อันเป็นข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับผ้าทอจังหวัดตรัง คือ เอกสารจดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 เสด็จประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้ ร.ศ. 128 (พ.ศ. 2452) ตามคดีของชาวบ้านผ้าทอนาหมื่นศรีเปรียบเสมือนผ้าแห่งความรัก และความกตัญญูต่เวที ซึ่งเรียกว่าผ้าแห่ง 3 ช่วงชีวิต ได้แก่

1) ผ้าเบี่ยงหรือผ้าสำหรับห่มนาค
2) ผ้าตั้ง เป็นผ้าที่หญิงสาวจะทอให้คนรักสำหรับใช้ในการสู่ขอ การหมั้น และพิธีมงคลสมรส

3) ผ้าพานช้าง เป็นผ้าที่เปรียบเสมือนบันไดที่จะนำดวงวิญญาณผู้วายชนม์สู่สรวงสวรรค์ตามคติความเชื่อที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น

ในส่วนของการทอผ้าของคนนาหมื่นศรีเป็นงานหัตถกรรมทำมือ มีเครื่องมือที่ใช้ในการทอผ้า ได้แก่ กี่พื้นเมือง กี่กระตุก เป็นต้น ในด้านลายผ้าแบบดั้งเดิมของชาวบ้านตำบลนาหมื่นศรีปรากฏข้อมูลการสืบทอดมามีจำนวน 5 ลาย ได้แก่ ลายลูกแก้ว ลายแก้วชิงดวง ลายดาวล้อมเดือน ลายประสมต่าง ๆ และลายราชวัตร นอกจากนั้น ยังพบลายผ้าทอที่ถูกออกแบบสร้างสรรค์และพัฒนามาใช้กับผ้าทอนาหมื่นศรี เช่น ลายตุ๊กตา ลายพานรัฐธรรมนูญ ลายปลา ลายนกเหว และลายดอกจัน ในด้านพัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงของผ้าทอนาหมื่นศรี จำแนกได้เป็น 4 ช่วงเวลาสำคัญ ได้แก่

ช่วงที่ 1 พ.ศ.2514 ยายนาง ช่วยรอด ได้รวบรวมคนทอผ้า 3 คน คือ ยายผอม ขุนทอง ยายอิน เขยชื่นจิตร และยายเฒ่า ชูบัว ช่วยกันซ่อมแซม กี่กับเครื่องมือเก่า ๆ ให้ใช้การได้แล้วลงมือทอผ้าด้วยวิธีทอผ้าแบบดั้งเดิม จากนั้นยายกุศล นิลล่อ บุตรสาวของยายนาง ช่วยรอด ได้รับช่วงต่อและได้ถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าให้กับบุตรสาวและหลาน คือ นางละออง นงศ์นวล และนางสาวอารอบ เรืองสังข์

ช่วงที่ 2 พ.ศ.2519 - พ.ศ.2527 กลุ่มทอผ้าได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานพัฒนาการจังหวัด มาใช้ตกแต่งและเพิ่มเติม

อาคารโรงทอผ้าที่และเปิดเป็นศูนย์ฝึกอาชีพทอผ้า ตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

ช่วงที่ 3 พ.ศ.2528 - พ.ศ.2537 กิจกรรมกลุ่มและการทอผ้ายังคงดำเนินการโดยปากุศล ช่วงที่ 4 พ.ศ.2538 - ปัจจุบัน มีการฟื้นฟูกลุ่มขึ้นมาใหม่และได้เงินทุนมาจากกองทุนเพื่อส่งเสริมและพัฒนาผ้าพื้นบ้านภาคใต้ มีการรวบรวมลายผ้าของเก่าและสร้างลายผ้าขึ้นใหม่ ตลอดจนมีการวางแผนในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ปรับปรุง และสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่

5.2 การอนุรักษ์และพัฒนาชุดครุยนาคน ตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง พบว่ามีการสร้างสรรค์ชุดครุยนาคนจากผ้าทอนาหมื่นศรี โดยใช้ลายผ้าทั้งหมดจำนวน 8 ลาย โดยแบ่งเป็นลายผ้าดั้งเดิม จำนวน 4 ลาย ได้แก่ ลายแก้วชิงดวง ลายลูกแก้ว ลายลูกแก้วฝูง และลายท้ายมั่งคุด เป็นลายผ้าที่ปรับปรุงขึ้นใหม่ 4 ลาย ได้แก่ ลายมั่งคุดสีผล ลายดอกพุดตาน ลายดอกกก และลายเกล็ดแก้วพญานาค

ในส่วนของลายผ้าที่ได้ปรับปรุงขึ้นใหม่เป็นกระบวนลายที่มีคติธรรมและสื่อความหมายเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ในด้านสีที่นำมาใช้สำหรับชุดครุยนาคนั้น ได้ดำเนินการเลือกเฉดสีจากการสำรวจความเห็นกลุ่มประชากรทั้งหมด 20 คน ผลการสำรวจพบว่า ส่วนใหญ่เห็นควรให้ใช้สีกรัก และสีนวลจันทร์ โดยสีกรักจะใช้ในการทอผ้าพื้นและสีนวลจันทร์จะใช้ในการทอผ้ายกดอก

หลังจากการดำเนินการสร้างสรรค์ชุดครุยนาคนจากผ้าทอนาหมื่นศรีแล้ว ได้ดำเนินการประเมินระดับความพึงพอใจที่มีต่อชุดครุยนาคนกลุ่มผู้ใช้งานจริง ผู้ให้ข้อมูลหลัก และผู้ให้ข้อมูลรอง ทั้งหมด 28 คน พบว่า 1) ชุดครุยนาคนที่ได้สร้างสรรค์ขึ้นใหม่นี้สามารถช่วยยกระดับของชุดครุยนาคนและผ้าทอนาหมื่นศรีได้ โดยอยู่ในระดับความพึงพอใจมากที่สุด 2) ชุดครุย

นาจากผ้าทอนาหมื่นศรีส่งผลให้มีความภาคภูมิใจในผ้าอัตลักษณ์ประจำถิ่น (ผ้าทอนาหมื่นศรี) โดยอยู่ในระดับความพึงพอใจมากที่สุด 3) ชุดครุยนาค มีความสมบูรณ์ของลวดลาย ความเกี่ยวข้องระหว่างลายผ้ากับพระพุทธศาสนา และมีคุณค่าทางจิตใจ โดยอยู่ในระดับความพึงพอใจมากที่สุด 4) ชุดครุยนาค มีความสะดวกสบายในการนุ่งหรือสวมใส่ โดยอยู่ในระดับความพึงพอใจมาก 5) สีของชุดครุยนาคมีความเหมาะสม รูปแบบการตัดเย็บมีความประณีต และพิถีพิถัน โดยอยู่ในระดับความพึงพอใจมากที่สุด 6) ชุดครุยนาคจาก ผ้าทอนาหมื่นศรีสามารถสร้างมูลค่าทั้งทางเศรษฐกิจได้ โดยอยู่ในระดับ ความพึงพอใจมากที่สุด 7) ลายผ้าที่ใช้ในการสร้างสรรค์ชุดครุยนาคล้วนแต่ มีคติธรรมสอนใจ โดยอยู่ในระดับความพึงพอใจมาก

ภาพที่ 1 ภาพสเก็ตการทอโทนสีกลุ่มไทโนน สีรักและสีนวลจันทร์
ที่มา : เขมศักดิ์ บุญมา (2567)

ภาพที่ 2 พาดผ้าเปียง

ที่มา : พงศ์ภาค รักราวี (2567)

ภาพที่ 3 ด้านหน้าชุดครุยนาค

ที่มา : พงศ์ภาค รักราวี (2567)

6. อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของผ้าทอนาหมื่นศรีพบว่า ผ้าทอนาหมื่นศรีถือเป็นมรดกทางภูมิปัญญาของบรรพบุรุษชาวตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง ที่มีการสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นเป็นเวลานานร้อยปี ซึ่งภูมิปัญญานี้เกิดขึ้นจากความรู้ ประสบการณ์ วิถีชีวิตตลอดจนวัฒนธรรมผ่านกระบวนการคิด ลองผิดลองถูก จนเกิดการตกผลึกของคนรุ่นหนึ่งและส่งต่อมายังอีกรุ่นหนึ่ง ดังที่ ประเวศ วะสี (2534) ได้อธิบายไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ ในชีวิตของคนเราผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์จนเกิดปัญญา และตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้หลาย ๆ เรื่อง ความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาให้เห็นเป็นศาสตร์เฉพาะสาขาวิชาต่าง ๆ (ประเวศ วะสี, 2534) ซึ่งมีความสอดคล้องกับ ยุภาพร เจริญวัฒนมนชัย (2560) ที่ได้อธิบายเกี่ยวกับภูมิปัญญาไว้ในสารนิพนธ์ระดับมหาบัณฑิตเรื่อง “แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าไหมมัดหมี่ กรณีศึกษา ผ้าไหมมัดหมี่ตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ” ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นสิ่งที่บรรพบุรุษได้ช่วยกันสร้างสรรค์และสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่องจากอดีตถึงปัจจุบันโดยการเก็บรักษาความรู้ที่ได้รับมาจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น โดยการใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในการถ่ายทอดให้กับลูกหลานจากพ่อแม่ ปู่ ย่า ตายาย ให้กับคนในครอบครัวก่อน และพัฒนาไปสู่สังคมในชุมชนท้องถิ่น เป็นการสะท้อนความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อม ความเชื่อประเพณี และการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม (ยุภาพร เจริญวัฒนมนชัย, 2560) ในอดีตชาวบ้านตำบลนาหมื่นศรีจะนิยมปลูกฝ้าย

ปั่นฝ้าย และย้อมสีฝ้าย เพื่อนำมาใช้เป็นผ้าเช็ดหน้า ผ้าห่ม เสื้อผ้า อีกทั้งยังนำมาจำหน่ายเป็นรายได้เลี้ยงครอบครัว ดังที่ อารอบ เรื่องสังข์, ปรีดา ทองแป้น, อารีย์ บันทอง, จุไร ตฤยสุข, อนงค์ ภิรมย์ทอง, สุจินต์ ฤทธิมา, อาพัต ทองแป้น และสุนทรี สังข์อุยर्थ (2546) ได้อธิบายไว้ในรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง โครงการแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาลายผ้านาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรังว่า การทอผ้านาหมื่นศรีนั้นมีมาตั้งแต่โบราณ ในอดีตชาวบ้านจะปลูกฝ้าย ปั่นฝ้าย ย้อมสีฝ้าย ทอผ้าสำหรับใช้ในครัวเรือนและจำหน่าย กระทั่งหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้เกิดโรงงานผ้าและผ้าสำเร็จรูปออกขายในตลาด การทอผ้าใช้ของชาวบ้านจึงลดลง แต่ก็ยังคงมีการทอใช้อยู่บ้างโดยเฉพาะผ้าเช็ดหน้า ผ้าห่มยกดอก ผ้าพานช้าง เป็นต้น (อารอบ เรื่องสังข์ และคณะ, 2546)

ด้านการอนุรักษ์และพัฒนาผ้าทอนาหมื่นศรีในรูปแบบชุดครุฑขนาดเป็นการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการทอผ้าของชาวบ้านนาหมื่นศรีเพื่อสร้างคุณค่าและเพิ่มมูลค่าของผ้าทอ โดยเฉพาะด้านลายผ้าทอ ในกระบวนการนั้นนอกจากจะต้องนำของเดิมมาปรับปรุงแล้ว ยังต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบลายผ้าให้ตอบโจทยกับกลุ่มเป้าหมาย ดังที่ เกษม จันทรแก้ว (2540) ได้อธิบายคำว่าอนุรักษ์ไว้ว่า การอนุรักษ์หมายถึง การใช้ประโยชน์อย่างมีเหตุผล (to use rationally) และมีการสร้างสรรค์ (build up) (เกษม จันทรแก้ว, 2540) ในการพัฒนาลายผ้าครั้งนี้ได้สร้างสรรค์ลายผ้าขึ้นใหม่โดยได้เลือกสัญลักษณ์ที่แฝงคติธรรม ความเชื่อตามแนวทางพระพุทธศาสนา วิถีชีวิต อีกทั้งเพื่อให้เกิดความหลากหลายมากขึ้น เช่น ลายเกสรแก้วพญานาค ลายมรกตสีพล ลายดอกกก และลายดอก

พูดตาม เป็นต้น ผลการดำเนินการวิจัยมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ ทักษิณา พิพิธกุล (2559) ที่ได้อธิบายเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาลวดลาย ผ้าทอไว้ในบทความวิจัยเรื่อง ผ้าทอมือ: การอนุรักษ์และการพัฒนาลวดลาย ผ้ายกดอกของจังหวัดลำพูนว่า ในการพัฒนาลวดลายให้มีความร่วมสมัยนั้น ต้องตรงกับความต้องการของผู้ซื้อในปัจจุบัน โดยผู้ออกแบบจะต้องนำเอา เรื่องราวจากสภาพแวดล้อมและชีวิตสมัยใหม่เข้าไปผสมผสานกับแบบลาย จากภูมิปัญญาโบราณ ยกตัวอย่างการออกแบบลวดลายผ้าทอยกดอกของ จังหวัดลำพูนที่ได้รับแรงบันดาลใจมาจากลวดลายดอกไม้หอม ซึ่งสามารถพบ ได้ในวัดวาอารามทั่วไป ตลอดจนเป็นดอกไม้ที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต (ทักษิณา พิพิธกุล, 2559) จากผลการวิจัยและแนวคิดข้างต้นสามารถอธิบาย ได้ว่า ลวดลายผ้าทอที่ปรากฏบนผืนผ้าเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งที่บรรพบุรุษ หรือผู้สร้างสรรค์สร้างขึ้นเพื่อสื่อความหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง แฝงด้วยคติ และสะท้อนวิถีชีวิต ในการสร้างสัญลักษณ์นี้ถือเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ทุกกลุ่มชาติพันธุ์ที่จะสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์ ซึ่งมีความ สอดคล้องกับทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ ที่รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข (2556) ได้อธิบายไว้ว่า ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์เป็นหนึ่งในทฤษฎีทาง สังคมวิทยาที่พยายามอธิบายปรากฏการณ์สังคมด้วยมุมมองที่ให้ความสำคัญ กับตัวแสดง ในฐานะเงื่อนไขที่มีอิทธิพลกำหนด ลักษณะสำคัญของทฤษฎีนี้ คือ สัญลักษณ์ ตัวแสดงที่มีความกระตือรือร้น การมีปฏิสัมพันธ์และการมีอยู่ จริงของปฏิสัมพันธ์ ทฤษฎีนี้เชื่อว่าสังคมหรือโครงสร้างสังคม เกิดจากการที่ มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กัน ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นทำให้มนุษย์ร่วมกันสร้าง สัญลักษณ์ขึ้นมา (รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข, 2556)

7. ข้อเสนอแนะและการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

- 1) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอาจจะนำผลงานการอนุรักษ์และพัฒนาผ้าทอนี้ไปขยายผลต่อเพื่อพัฒนาและสร้างลวดลายขึ้นมาใหม่ให้เหมาะกับโอกาสต่าง ๆ ไม่เพียงเฉพาะงานอุปสมบท
- 2) หน่วยงานราชการที่สังกัดกระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม หรือกระทรวงอื่น ๆ ซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรงหรือโดยอ้อมในการสนับสนุน ส่งเสริม รวมถึงการฟื้นฟูและอนุรักษ์ผ้าทอ ได้ใช้เป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนารูปแบบและลวดลายผ้าทอของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในแต่ละพื้นที่
- 3) ในการศึกษาครั้งต่อไปอาจทำการศึกษาในเรื่องการพัฒนาลวดลายผ้าทอสำหรับนำไปสร้างสรรค์กับงานหัตถกรรมอื่น ๆ เช่น กระเป๋าสาน ยาม รองเท้า เป็นต้น เพื่อให้ตอบโจทย์กลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายมากขึ้น

8. กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์และบทความฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยดี เพราะผู้มีพระคุณที่ทุกท่าน ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุจิตรา ชัยรักษา เงินถาวร และอาจารย์ ดร.สุदारวรรณ มีบัว อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และคณาจารย์ทุกท่านที่กรุณาให้คำแนะนำขอขอบพระคุณกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี และผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ขอขอบคุณทุนการศึกษาต่อในระดับ

ปริญญาโท จากโรงเรียนมัธยมวัดควนวิเศษมูลนิธิ จังหวัดตรัง โดยคณะผู้บริหาร
ได้แก่ พระประสิทธิ์โสภณ ดร.สัญญา ศรีวิเชียร และนายประเวช ไกรเทพ

9. เอกสารอ้างอิง

เกษม จันทรแก้ว. (2540). *วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม: ฉบับปรับปรุงแก้ไข*

ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
โครงการสหวิทยาการบัณฑิตศึกษา สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม.

นฤพนธ์ ด่วงวิเศษ. (2558). *Diffusion*. สืบค้นเมื่อ 22 กันยายน 2565, จาก
[https://www.sac.or.th/databases/anthropology-concepts/
glossary/35](https://www.sac.or.th/databases/anthropology-concepts/glossary/35)

ทักษิณา พิพิธกุล. (2559). ผ้าทอมือ : การอนุรักษ์และพัฒนาตลาด
ผ้ายกดอกของจังหวัดลำพูน. *วารสารกระแสนวัฒนธรรม*. 17(31),
56-67.

ประเวศ วะสี. (2534). การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา.
ใน *การสัมมนาทางวิชาการเรื่องภูมิปัญญาพื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ:
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรม.

สถาบันทักษิณคดีศึกษา. (ม.ป.ป.). *ห้องผ้าทอพื้นเมืองภาคใต้*. สืบค้นเมื่อ 17
มีนาคม 2566, จาก [https://folkloremuseumsongkhla.com/
exhibition/locally-woven-fabric-room](https://folkloremuseumsongkhla.com/exhibition/locally-woven-fabric-room)

รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข. (2556). ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์กับการ
อธิบายปรากฏการณ์สังคมจากมุมมองตัวแสดง. *วารสารการเมือง
การบริหาร และกฎหมาย*. 5(2), 69-89.

ศูนย์สารสนเทศหม่อนไหมและประชาสัมพันธ์ กรมหม่อนไหม. (2565).

ผ้าทอนาหมื่นศรี. สืบค้นเมื่อ 22 กันยายน 2565, จาก

https://qsds.go.th/silkcotton/k_23.php

ยุภาพร เจริญวัฒนเมธีชัย. (2560). แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผ้าไหมมัดหมี่ กรณีศึกษา ผ้าไหมมัดหมี่ตำบลบ้านเขว้า อำเภอ

บ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ. [สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. สาขา

การพัฒนารัฐบาล, คณะสังคมสงเคราะห์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อารอบ เรื่องสังข์, ปรีดา ทองแป้น, อารีย์ ปั่นทอง, จูไร ตูลยสุข, อนงค์ ภิรมย์ทอง,

สุจินต์ ฤทธิมา, อาพัค ทองแป้น และสุนทรี สังข์อยุทธ์. (2546).

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่องโครงการแนวทางการอนุรักษ์และ

ฟื้นฟูภูมิปัญญา ลายผ้านาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง.

ม.ป.ท.: ม.ป.พ.

อารอบ เรื่องสังข์. (2565, 6 กุมภาพันธ์). ผ้าทอนาหมื่นศรี [สัมภาษณ์].

อารอบ เรื่องสังข์. (2566, 1 มีนาคม). ผ้าทอกับวิถีชีวิต [สัมภาษณ์].